

Släkten Agorander mm

Inledning

Under 1700-talet kom många människor till Göteborg från främmande länder, de flesta med Svenska Ostindiska kompaniet (SOIC). Dramatiskt måste det ha varit när skeppet *Drottning Ulrica Eleonora* kom hem från resan 1733-35 som blev ett äventyr till Indiens östkust. Hela den resan kom att kallas Porto Novo-affären. Eftersom många sjömän ombord blivit tagna tillfånga av engelsmännen och fransmännen blev man tvungen att hyra in lokalt folk för att överhuvudtaget kunna göra resan hem till Göteborg. De indiska sjömännen måste ha väckt en del uppmärksamhet på Göteborgs gator. De satt också och åt och drack på stadens krogar och förorsakade en del utgifter för kompaniet. Två av dem är kända till namnet genom denna skuldsättning - Högbåtsmännen Abdersosa Sarray och Abduk Basa. Sarray avled i Göteborg och ligger förmodligen begravd på Djurgårdskyrkogården i Majorna.

Cupido, den senare Agorander

Gossen Cupido anlände till Göteborg ombord på SOICs skepp *Stockholms Slott* i aug. 1767. Kapten ombord på denna resa var Carl Gustav Ekeberg. Agorander hade då sällskap av den unge man som sedan kom att heta Philander och följde med Ekeberg hem till Altomta i Uppland. Båda gossarna hade friköpts från holländarna i Batavia under utresan. Hur detta gick till finns ett par berättelser om. Torkel Stålmarch berättar på följande vis:

”... Men han hade på eget initiativ friköpt en gosse, härstammade från Pulo Nias utanför Sumatras västra kust, ur holländarnas slaveri. Nias hörde till de öar i regionen från vilken holländarna årligen hämtade tusentals slavar till Batavia. Ytterligare två slavpojkar från samma ö friköptes på Ekebergs uppmaning av två av superkargörerna. Den ena av dessa var Anders Gadd, som ju avled innan man hunnit lämna Kanton. Det var nu stor risk att den pojke som han hade köpt skulle auktioneras bort tillsammans med hans övriga kvarlåtenskap. Pojken betraktades tydligen fortfarande som en tillhörighet. När ryktet om det öde som hotade honom nådde besättningen på *Stockholms Slott* enades man strax om att samla ihop pengar inte bara för att köpa honom fri utan också till hans vidare uppehälle. Som kontrast mot de svenska matrosernas ömsinhet berättar Sparrman i sin mycket känslosamma skildring av händelsen om holländarnas hårdhet ...”¹

Vad hände med Cupido? Efter Gadds död togs han tydligen väl om hand på skeppet och följde med hem till Majorna. Han anlände alltså till Majorna hösten 1767 och om hans vidare öde kan vi läsa i Göteborgs Stifts herdaminne under Amiralitetsförsamlingens pastor Isak Sandahl (1736-96). Här skriver Skarstedt:

”S(andahl): hade 1768 fått på ett skepp en gosse, Cupido kallad, med villkor at göra honom till lutheran, som skedde, och han kallade honom i dopet Johan Gustaf Agorander.”²

Sandahl tog sig an gossen och troligen bodde han också i hans hushåll de första åren i Göteborg; på Amiralitetsvarvets mark vid Göta älvs strand nedanför nuv. Stigbergstorget. Agorander döptes i Amiralitetskyrkan vid pingsttiden 1768 enligt tillgängliga uppgifter i *Inrikes Tidningar* 1768-06-27. Dopet finns livligt skildrat i tidningen. Mansfaddrar var Schoutbynachten Lilja, Capten Lieutnanten Dubordieu, Handelsmannen Schytz, Supercargeurere Coopman och Valtinsson, Styrmännen Cardeli, Almroth, Pois och *Båtsmannen Alberg*. De kvinnliga faddrarna var: Fru Ammiralinnan och Grevinnan Taube, Fruarna Wessman och Dubordieu, Fröknarna Wessman, Borgenstjerna och Raab, Mademoisellerna Forssell, Almroth och *hustru Alberg*. Häri berättas också om att han var från ön Nias vid Sumatras västkust och att hans fattiga föräldrar sålt honom till holländarna.

¹ Stålmarch, Torkel: *Ostindiefararen Carl Gustav Ekeberg 1716-1794*. Göteborg (2012), s. 58.

² Skarstedt, C W: *Göteborgs stifts herdaminne*. Lund (1882), s. 1033-1034.

Gossarna hade friköpts av superkargörerna Gadd och Valtinsson och kapten Ekeberg. Efter Gadds död hade därefter Cupido friköpts för 100 piastrar av officerare och besättningsmän på *Stockholms Slott*. Underligt nog finns ingen uppgift om hans dop i församlingens dopbok. Agorander finns inte heller antecknad som inflyttad i församlingen. Men penninginsamlingen hade förhoppningsvis gett ett litet överskott så att Sandahl kunde räkna med en mindre inkomst under åren han vistades i predikanthemmet.

Första gången Agorander syns i de tillgängliga källorna är när inmönstringsrullan för skeppet *Adolph Fredric* upprättades den 13 dec. 1770. Hon avseglade sedan den 10 jan. följande år under Gabriel Ströms befäl och återkom till Göteborg i maj 1772. Agorander mönstrade då som jungman ombord och anges som 13 år gammal och här noteras också rörande hans födelseort "*Ön Nias under - Sumatra*" och att hans hemvist var Göteborg.³ Denna sjömansrulla är ganska nyupptäckt i forskningen kring Ostindiska kompaniet och manskapet finns inte inlagt i den databas som finns vid landsarkivet i Göteborg. I rullan för *Adolph Fredric* återfinns vi även högbåtsman Anders Ahlberg, 49 år gammal och ursprungligen från Ale härad norr om Göteborg. Ahlberg var också bosatt på Gamla Varvet och hade varit ombord på *Stockholms Slott* på resan 1765-67 då han första gången blev bekant med den senare Johan Gustaf Agorander. Ahlberg och hans hustru återfinns också bland dopvittnena 1768 i Amiralitetskyrkan. Vid den här tiden var Sandahl ännu kvar som predikant i församlingen, som han lämnade 1774 för att bli kyrkoherde i Långaryd sn, Växjö stift. Till Långaryd flyttade inte Agorander med utan han kvarstannade i Majorna, dock osäkert var han hade sin bostad före 1780. I Sandahl hade Agorander säkert en god läromästare. Sandahl får flera klagomål för brister i predikokonsten, men tycks ha ett stort intresse för förströelselitteratur och tycks därtill ha haft ett gott hjärta. I senare herdaminne för Göteborgs stift vittnas om att han var väldigt omtyckt i Långaryd.⁴

Men eftersom Agorander gått till sjöss redan 1770 behövde han kanske inte någon stadigvarande bostadsort på landbacken. Med på Agoranders första resa som jungman 1771-72 var även högbåtsman Ahlberg som tycks ha hållit ett faderligt öga på gossen från Nias. Underligt nog kom Agorander alltså på sina resor till Kina segla ganska nära sin födelseplats. Agoranders nästa resa i SOICs tjänst gjorde han som Extra Constapels math på skeppet *Drottning Sophia Magdalena* 1777-78, nu återigen under kapten Ekebergs befäl.

I 1780 års mantalslängd för Majorna hittar vi Agorander (här kallad Agurander) ganska följdriktigt som sjöman boende hos Högbåtsman Anders Ahlberg (f ca 1717 d 1786 24/2 i Amiralitetsvarvsförs., Majorna) och dennes hustru Anna Maria Öhman (d 1789 19/5 i Amiralitetsvarvsförs., Majorna) på Gamla Varvet no 5 i Majorna.

Av bou. efter högbåtsman Ahlberg, som inlämnades till Sävedals häradsrätt sommaren efter dödsfallet, får vi reda på att makarna hade ett inbördes testamente och saknade närmare arvingar. De ägde också sin bostad på Gamla Varvet som bestod av "2ne underrum och kök" värderat till 200 dlr.⁵ Hemmet var också prydligt men sparsamt möblerat, bl.a med 7 st Ostindiska tavlor, kistor, skåp och stolar; alltså en heminredning av praktisk typ – bl.a hela 12

³ Rullan finns i sin helhet återgiven i S Bertil Olsson och Elin Anderssons uppsats "*Tre 'okända' skeppsjournaler från Svenska ostindiska kompaniet*", mellan s 14 och 15. Uppsatsen ingår i "*Sverige och svenskarna i den ostindiska handeln - !!*". Göteborg (2019). Utg. av Riksarkivet Landsarkivet i Göteborg under red. av S Bertil Olsson och Karl Magnus Johansson

⁴ Jarlert, Anders: *Göteborgs stifts herdaminne 1620-1999. II. Älvsborgs, Nylöse och Hisings kontrakt*. Bohus (2014), s. 15-17.

⁵ GLA: Sävedals häradsrätt, bou. 1784-86, vol. FIIa:7, s 1591 ff.

stolar ! Det fanns föremål av alla de slag inom kategorierna silver, koppar, tenn mfl. Ganska mycket ostindiskt porslin fanns också i hemmet. Ett litet överskott fanns när skulderna i boet reglerats. Allt vittnar om prydighet och skötsamhet.

Johannes Agoranders och hustrun Magd. Schiörlings äldsta dotter döptes sommaren 1785 i Amiralitetsvarvsförsamlingen i Majorna. Dopvittnen vid detta tillfälle var Båtsman And. Ahlberg, Amiralitetspastor H. Sandberg, Studiosus Dan. Schiörling, Madame Anna M. Ahlberg, Madame Cath. Schiörling och Jungfru Maria H. Lundgren. Pastor Sandberg var Sandahls efterträdare på varvet, studiosus Schiörling var fru Agoranders bror och madame Schiörling var hennes mor. Makarna Ahlberg markerar här platser som dopvittnen närmast som Agoranders föräldrar. Banden mellan Agorander och Ahlbergs är här fortsatt starka.

Sista gången (och enda gången efter 1780 skall tilläggas) Johannes Agurander (sic!) förekommer i mantalslängden för Älvsborgs kungsladugård och är skriven på Gamla Varvet hemma hos Ahlbergs i nr 5, är för året 1786, alltså efter att dottern döpts i den lokala kyrkan.⁶ Nu bor han där tillsammans med hustrun och den lilla dottern kan man förmoda. Detta var alltså året efter att båtsman Ahlberg gått ur tiden nära 70-årig. Följande åren bor Anna Maria Ahlberg sjuklig med en piga kvar i huset.

Agurander avled i december 1790 i Maria församling i Stockholm. Han var då överskeppare, vilket är en titel inom flottan. Troligen hade han då återkommit efter att ha deltagit i den finska kampanjen mot ryska flottan.

Släktuppställning

Johan Gustaf (alias Cupido) Agorander f ca 1757 på ön Nias vid Sumatra d 1790 31/12 i Maria förs., Stockholm. Han skall ha kommit till Härnösand 1783 (enligt hfl A1a:3b, s. 376). Kyrkoboken i Maria församling berättar om hans död: "Öfv.skepparen Joh: Argulander, död d 31 af hetsig siuka, begr. d 6 Jan. gift i Hernösand". Ålder anges till 25 år.

gm

Magdalena Schörling f 1753 d 1809, dotter till skeppare Peter S (f 1714 d 1795) och Catharina Salin (f 1722)

Barn:

Anna Catharina f 1785 29/7 i Amiralitetsvarvsförs., Majorna d 1862 18/4 i Sunne
Gustafva Magdalena f 1786 5/10 i Härnösand

Att det gick bra för Agoranders döttrar kan väl sägas bevisas av att en ättling till mannen från Nias är bland andra den svenske nobelpristagaren 1955 i fysiologi eller medicin Hugo Theorell (1903-1962).

---

⁶ GLA: Göteborgs och Bohus läns landskontor, mantalslängder 1786, vol. E111a:23.